

KISEBBSÉGBEN BURGENLANDBAN

Az örök ivadékai

A nyolc évtizede Magyarországtól elszakított és Ausztriához tartozó nyugat-magyarországi táj – neve csak 1921-től Burgenland – a hajdani Őrvidék keleti sávja, egy évezreden át a Magyar Királyság szerves része volt. Az elnevezés eredeti értelme gyeű, határőrvidék, amely kezdetben és tágabban északról a Kis-Kárpátoktól, Pozsony térségétől a Dunán át, onnan széles sávban dél felé haladva a Mura folyásáig, a teljes Nyugat-Magyarországon át húzódott.

Az Őrvidék tája szűkebben az Árpád-kortól értelmezhető, azóta lényegében a történelmi Nyugat-Dunántúlt jelentette. Ennek keskeny övezetét (4312 négyzetkilométer, 340 917 lakos) az 1919. szeptember 10-én aláírt saint-germaini szerződés, majd az 1920. június 4-i trianoni békediktátum Ausztriának ítélte. A mai Burgenland területe azonban ennél kisebb, mert az 1921. december 14-étől 16-áig Sopronban és nyolc környékbeli faluban tartott népszavazáson a lakosság 65 százaléka Magyarország javára döntött, miáltal 257 négyzetkilométer tért vissza. A referendumot az Ausztriához rendelt területen a néhány hónappal korábban, augusztus 28-án Prónay Pál fővezér irányításával kitört nyugat-magyarországi felkelés kényszerítette ki. Ez utóbbit nyomatékossította, hogy Prónayék október 4-én, Felső-őrön kikiáltották a Lajtabánság államot, amely egy hónapig állt fenn. Ezt követően olasz közvetítéssel magyar–osztrák tárgyalások kezdődtek Velencében, ahol 1921. október 13-án egyezményt kötöttek, amely elrendelte az imént említett népszavazást. Sopronnak később a Civitas Fidelissima, „A leghűségesebb város” címet adományozták. A következő évben, 1922-ben

szintén a nyugat-magyarországi felkelés és az ún. hazatérési mozgalom hatására, Szombathely és Szentgotthárd között határkiigazításra került sor. Ennek során tíz korábban elcsatolt község – Szentpéterfa, Kiszarda, Alsócsatár, Magyarkeresztes, Felsőcsatár, Németkeresztes, Nagynarda, Horvátlövő, Olmód és Pornóapáti – Magyarország birtokában maradhatott. Közülük az élharcos Szentpéterfa 1923-ban Vas Vármegye Törvényhatósági Bizottságától megkapta a Cumunitas Fidelissima, azaz „A leghűségesebb község” címet.

Az észak-déli irányban 166 kilométer hosszú és Sopron szomszédságában, Szikra kisközségnél mindössze 4,5 kilométer széles, 3 965 négyzetkilométer kiterjedésű mai Burgenland területének ősi magyar neve Őrvidék, újabban hivatalosan – németül – Burgenland. Ez utóbbi egyszerű tükörfordítása a Várvidék, amely idegen – szintén német – szóból ered, ezért használata a magyar nyelvben helytelen és történelmietlen. Szerencsére alig terjedt el, bár egyesek erőltetik alkalmazását. A 16. századtól betelepült horvátok a trianoni diktátum után a Burgenland fogalom alapján a nyelvükben keletkezett Gradišæe (Gradistye) névvel illetik a tartományt.

HATÁRAINKON TÚL

Burgenland politikai-közjogi létrejötte, azaz 1922 előtt az ott lakó németek – akik egyébként évszázadok óta heidebauereknek, poncchtereknek és hiencenek vallják magukat – egyszerűen csak Westungarnnak, azaz Nyugat-Magyarországnak nevezték e tájat. Ausztria sohasem volt, nyolc és fél évtizede alakított legfiatalabb tartományának névadója jól ismert: dr. Alfred Wallheim bécsi egyetemi tanár, az első tartományi főnök. Az elcsatolással érintett három magyar vármegye – Moson, Sopron és Vas – német nevének (Wieselburg, Ödenburg, Eisenburg) utolsó szótágját képezve alkotta meg a Burgenland nevet.

Egyes osztrák történészek azt bizonygatják, hogy az 1921-ben Burgenlandnak elnevezett örvidéki/nyugat-magyarországi területsáv „történelmi jogon” vált Ausztria részévé, amit egyébként semmiféle történeti forrás nem igazol. Sőt – szerintük – a tartomány természetes központjának Sopronnak kellene lenni, amelyet azonban a magyarok a népszavazáskor „nagy csalással”, illetve „csalárdul eloroztak”. Ezek után nem meglepő, hogy Ausztriában olyan „tudományos igényű” településtörténeti művet is kiadtak, amelynek térképein a mai (a trianoni) Magyarországnak a Rába folyótól nyugatra eső részét „Ost-Burgenland”-ként, azaz „Kelet-Burgenland”-ként tüntették fel. Pedig az Ausztriához csatolt örvidéki terület városaiban és falvaiban napjainkban is lépten-nyomon

RAJZOLTA: SASI ATTILA

az évezredes magyar történelem, kultúra nagyjai – a Batthyány, a Nádasdy, az Erdődy, az Almássy, az Esterházy, a Zichy család tagjai, Liszt Ferenc és Mosonyi Mihály zeneszerzők, Somogyváry Gyula író, Almássy László Afrika-kutató, Batthyány-Strattmann László, a boldoggá avatott szemorvos és mások – emlékével, a magyar lélek tanúbizonyságaival találkozunk. Az itt található várak, kastélyok – Köpcsény, Léka, Kismarton, Borostyánkő, Fraknó, Németújvár, Kabold, Lakompak stb. – pedig egyes időszakokban a magyar história fontos színterei voltak.

A trianoni békediktátum óta – bár e ki-jelentés talán sokaknak megdöbrentő – az elszakított magyar nemzetrészek közül az őrvidéki magyarság sorsa a legmegrendítőbb, és múltjában, létében, jövőjében ez a leginkább fenyegetett. Az 1910. évi népszámláláskor az egy évtized múlva Ausztriához csatolt nyugat-magyarországi területre átszámítva az őrvidéki magyarok száma 26 225 fő volt, 1991-ben a nyelvhasználat (a kérdőíven ún. társalgási nyelv!) szerint már csak 5 666 fő (ebből 1 475 magyar, 4 191 német–magyar, más forrás szerint: lakónépességként 6 763 fő magyar) vallotta magát, nagy részben felemás módon, magyarnak. S számuk a korábbiak már csak az egynegyede.

MAGYAR NYELVEN

A jelenlegi őrvidéki magyar nemzeti közösség – a hajdani határvédők: a nemesekké emelt, s magukat évszázadokon át székely eredetűeknek tekintő örök, lövők ivadékai – kiszolgáltatottságát nemcsak a viszonylag alacsony lélekszám befolyásolta. Fogyáshoz döntően hozzájárult a folyamatosan hátrányosan megkülönböztető osztrák kisebbségpolitika, amely számos eszközzel igyekezett gyorsítani a magyarság beolvadását. Ennek kirívó példája az Ausztria függetlenségét helyreállító 1955. május 15-i ún. Államszerződés, amelynek 7. cikkelye külön elismerte az ausztriai horvát és szlovén nemzetiség kisebbségi jogait (anyanyelvhasználat, oktatás stb.), az őshonos őrvidéki/burgenlandi magyarságét viszont nem. A megkülönböztetés hamarosan érezte kedvezőtlen hatását, az 1961. évi népszámláláskor a magyar anyanyelvűek száma 4539 főre csökkent, 1103 személy pedig vegyes nyelvűnek vallotta magát.

Az osztrák államszerződés után két

évtizeddel, 1976. július 7-én adták ki az ún. nemzetiségi vagy népcsoport-törvényt (Volksgruppengesetz), amely a kisebbségi jogokban egyenjogúságot ígért. A rendelkezés azonban csak részben valósult meg. Egyébként a korábbi kisebbség elnevezés helyett ez a jogszabály használta először a népcsoport (Volksgruppe) kifejezést, és először nevezte meg külön az Ausztriában élő magyar népcsoportot.

Az osztrák szövetségi kormányzat 1977. január 18-án elrendelte a horvát, a szlovén, a magyar és a cseh népcsoporttanácsok felállítását, de közülük csak a magyar alakult meg 1979. június 19-én Bécsben, mert a többi kisebbség vezetősége azt megtagadta. A magyarság ennek ellenére számos tekintetben hátrányban maradt, mert új szerve csak tanácsadó szerepet kapott.

Az időközben, 1968. február 26-án Felsőőrön az osztrák államszerződés magyarokat sújtó joghátrányainak az ellensúlyozására létrejött Burgenlandi Magyar Kultúregyesület 1983. május 5-én határozatban (ún. Májusi Deklaráció) követelte az államszerződés 7. cikkelyének a magyarságra való alkalmazását. Így például magyar nyelvű óvodai és elemi iskolai oktatást, arányos számú saját középiskolát, a magyar vagy vegyes lakosságú településeken a német mellett a magyar nyelv hivatalos használatát, magyar feliratokat a középületeken. Mindez nem volt véletlen, mert 1962-ban már csak két községben – Alsóőr, Őrsziget – volt magyar nyelvű elemi iskola (I–IV. osztály) vegyes nyelvű oktatással. (Az 1921. évi impériumválozás után 14 magyar elemi iskola működött Burgenlandban.) Az előbbi két helységben és a járási székhely Felsőőrön lakott ekkor az őrvidéki/burgenlandi magyarság több mint 90 százaléka. Erre az időre a Felső-Őrség töb-

bi, korábban döntően magyarlakta településén – Felsőlövvő, Alsólövvő, Felsőpulya, Alsópulya – közigazgatási átszervezésekkel, helységösszevonásokkal a magyarság ki-sebbségbe szorult.

AMIKOR A VASFÜGGÖNY LEHULLOTT

Az 1989–1990. évi magyarországi fordulat, a vasfüggöny lehullása azzal a kedvező változással járt, hogy helyreállt a két világháború között zavartalanul működő kapcsolat az őrvideki/burgenlandi magyarság és az anyaország között. Ezt elsősorban azt jelentette, hogy mind többen vallották magukat magyarnak, amit nagyban elősegített az egyre élénkebbé vált személyes, illetve a szellemi, kulturális érintkezés. Ez a folyamat már korábban, az enyhülés időszakában megindult. A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület keretében 1988-ban jött létre Alsóőrön a Magyar Intézet, amely a település katolikus lelkészének, Galambos Ferenc Iréneusz atyának az érdeme, aki azóta is működteti. Az intézet eddig közel húsz tudományos tanácskozást szervezett, de kutatásokat is végez a táj magyar történelmével, jelenével kapcsolatban, s évente megrendezi a magyar nyelv hetét. Fontos szerepet tölt be az 1975-ben megnyitott Alsóőri Központi Magyar Könyvtár, amelynek állománya napjainkban már meghaladja a 30 ezer kötetet. Ezen kívül kisebb magyar könyvtárak találhatók még Felsőőrön – itt három is: a Református Olvasóköré, a Kétnyelvű (magyar–, vagy horvát–német) Szövetségi Gimnáziumé, a Városi Könyvtár –, valamint Felsőpulyán és Óriszigeten. Kisebb gyűjtemények vannak azokban az iskolákban, ahol tanítják a magyar nyelvet.

A Burgenlandi Magyar Kultúregyesületnek sikerült kiharcolnia, hogy 1992 szeptemberében megnyitották az imént említett

kétnyelvű állami gimnáziumot. Az első magyar tagozatos osztályában 21 diák tanult. A tartományban azonban nincsen olyan elemi iskola, ahol kizárólag magyarul történne az oktatás. Továbbra is mindössze két magyar–német elemi iskola működik (Alsóőr, Órisziget), 2000-ben azonban mintegy húsz elemi iskolában közel ezer gyerek tanulta választott tantárgyként heti három órában a magyar nyelvet. Erre két polgári iskolában (V–VIII. osztály) van lehetőség, Felsőőrön és Felsőpulyán. Egyik burgenlandi főiskolán sincs lehetőség magyar tanárképzésre, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület kezdeményezésére a szombathelyi főiskolán van mód az őrvideki számára magyartanári képesítés megszerzésére. A kultúregyesület hivatalos lapja az 1968-tól napjainkban is megjelenő Őrség című folyóirat, 1986-tól lát napvilágot az Őrségi Füzetek (Warter Hefte), 1993-tól a Hírhezó című gyermeklap, amely 1997 szeptemberétől ifjúsági oldalakkal bővült. Az Őrvideki hírekben az időszerű eseményekről számolnak be.

ERŐSÖDŐ RÉGIÓS KAPCSOLATOK

Ausztria Európai Unió csatlakozásáig, Burgenland évtizedekig az ország legelmaradottabb és leginkább támogatásra szoruló leti tartománya volt. Az 1990-es évek közepétől, mint „elsőleges célterület” rohamosan fejlődött és fejlődik gazdasága. Számos ottani magyar dolgozik kis- és középvállalkozásban. Egyre gyarapodnak a régiós kapcsolatok Magyarország nyugati részével, ami – reményeinek szerint – hosszabb távon hozzájárul az őshonos őrvideki/burgenlandi magyarság nemzeti identitásának a megerősödéséhez. Tehát újra érdemes lesz az ősök, a hajdani határvédők, az őrök és lövők nyelvét tanulni.

Botlik József

Magyar katonasírok Galíciában

A Tatárhágó véráztatta földjén járunk. Ritka erre a turista, ritka a magyar szó. A magyar történelem iránt érdeklődő hazánkfia szívesebben keresi fel Munkács meg Ungvár várát, Husztot vagy a Vereckei-hágót. Ami érthető is, hisz' a magyarság történetének meghatározó eseményei zajlottak e helyszíneken. Ám megérdemli a figyelmet a Tatár-hágó is, amelynek környékén annyi magyar áldozta az életét.

A történelmi Magyarország és Galícia, a régi Gácsország kapujának minden négyzetmétere vértől áztott, a sok-sok náció fiai mellett ott nyugosznak a mi fiaink is. Köztük az első és második világháború katonái.

Hatvan évvel ezelőtt, 1944 nyarán zajlottak errefelé a legkeményebb csaták. Akkor már három éve háborúban állt az ország, s új szelek fújdogáltak a magyar hadvezetésben. Tudták, hogy hamarosan az ezeréves határok megvédésére is fel kell készülni, s lázas igyekezettel próbáltak megfelelő védvonalakat kiépíteni. A Kárpátok előhegyei környékén, bent Galíciában a helységtámpontok láncolatából álló Hunyadi vonalat, az ezeréves határon kijelölt Szent László állást s az ország belseje felé futó völgyekben tervezett Árpád-vonalat.

Különösen ez utóbbi váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A támadók sehol, se az északkeleti, se a keleti Kárpátokban nem tudták áttörni. Mint Szabó József János hadtörténész összefoglaló művéből, Az Árpád-vonal című könyvéből tudjuk, a

Vörös Hadsereg 4. Ukrán Frontja például 1944 augusztusa és októbere között három nagy hadműveletben kísérletezett a védelem áttörésével, de sikertelenül.

Mi lehetett hát e védvonal titka?

A Tisza vagy például a Talabor völgyében felfelé haladva sok helyen még ma is szemügyre vehetjük e vonal maradványait. Körösmezőnél is. Ha átkelünk a Tiszán, s megállunk a régi görögkatolikus fatemplom bejáratánál, hamarosan szemünk elé kerülhetnek e betonépítmények. De csak akkor, ha egy helybéli rájuk irányítja a gyakorlatlan tekintet, hiszen azok már szinte teljesen belesimulnak a tájba.

Ha a templomban mise van, érdemes várni, mert a gondnok, az öreg Svegyuk Iván a legjobb kísérő a környéken. Jön is hamarosan. Zsebre vágja a templom hatalmas kulcsát, s megindul előttünk a saját portája felé. Mert az ő kertje végében is megvan még az erődítmény egy darabja.

– Hát itt vagyunk – áll meg az istállója hátánál, s felmutat a meredeken emelkedő kertjére.

Az öreg, mohos törzsű gyümölcsfák között hatalmas, szobányi betontömbök, az idő már teljesen simára koptatta őket. Vagy száz méterrel állunk magasabban, mint a völgyben futó országút. Nem vagyunk ugyan katonák, de nyilvánvaló, ezekből a bunkerekből teljes biztonsággal uralni lehetett a völgyet.

– Itt nem voltak nagy harcok – mondja a hetvenöt éves Svegyuk Iván –, de ezeket a bunkereket hiába is támadták volna. Ezek kibírtak minden golyót.

A Vereckei-hágótól le egészen az Ojtozi-szorosig sok-sok ilyen erődítmény épült, melyek az ország belsejébe futó folyó- és patak völgyek, szorosok védelmére koncentráltak. A körkörösén védhető völgyzár alapja a sejtszerűen elrendezett körvédőképes rajállás volt, aminek központi magja a közepes tüzéség ellen is biztos védelmet nyújtó bunker, amit csak megkerülni lehetett, de áttörni nem.

Annál sebezhetőbb volt viszont a Galíciában felállított, de jobbára csak a tervasztalon létező Hunyadi-állás. A Kárpátok másik oldalán, a Prut völgyében számtalan magyar katonasírt találhat az ember. De még több az, amiről már nem is tudnak.

Ott, a határ északi felén szelídebb a táj, ott már a folyók is más irányba futnak. Az út Járemcsa, Gyeljatin, Nadvorna felé vezet, majd onnan Kolomia, Ivano Frankovszk, régi nevén Sztanislav felé. Negyvennégy nyarán itt vívták a legvéresebb harcokat a magyar katonák, s augusztusban a visszavonulás legfőbb útvonala is erre esett.

A 1. magyar hadsereg állomásozott akkor erre. A tavasz viszonylag csendben telt, bár így is súlyosak voltak a veszteségek. A legtöbb gondot a megszorodott partizánakciók jelentették, május végén azonban megcsappant azoknak is a száma. A Bisztrica folyó völgyében ekkor kerítettek

be a magyarok egy nagyobb partizánegységet, s mikor letették a fegyvert, kiderült, hogy nem is a vörös partizánokról, hanem a nemzeti ukrán fegyveres erőkről, az UPA-nak a gerilláiról van szó. Az UPA 1942-től kezdve egy németektől s oroszoktól független ukrán köztársaságért harcolt, negyvennégyben már több mint ötvenezer embert tartott fegyverben. A lakosság aktívan támogatta őket, s a front közeledtével egyre inkább a szovjetek ellen összpontosították az erejüket. Májusban, amikor a Bisztrica-völgyi csapatuk magyar fogságba került, nem mindennapi megállapodás született köztük. Az ukrán partizánok felhagytak a magyar csapatok zaklatásával, cserében a megsebesült partizánokat magyar katonakórházakban gyógyították.

A nyár derekáig nem is történtek nagyobb harcok. Július 13-án azonban elsza badult a pokol. A szovjet hadsereg általános támadásba lendült. Nyolcvannégy hadosztály indult meg, elsöpörték a velük szemben álló német hadseregeket, s 22-én elérték a nyolc hadosztályból álló magyar hadsereget is.

Gondoljunk bele! Mi vagyunk nyolcan, ők nyolcvannégyen. Még ha ott is vannak a német hadosztályok, nyomasztó a túlerő. A magyarok hősie sen küzdenek, de egyre inkább felőrlik őket. Mint az egyik hadnag yunk – Asztalos Aladár, a 21. kassai gyalogezred 7. puskás-századának parancsnoka – Bene János-Szabó Péter Huszonnégyes honvédek a Kárpátokban című könyvében emlékezik: „A vodka, a rum és a mérhetetlen mennyiségű lőszer, akna, tüzéségi lövedék sem morális, sem valós fölényét nem lehetett megállítani.”

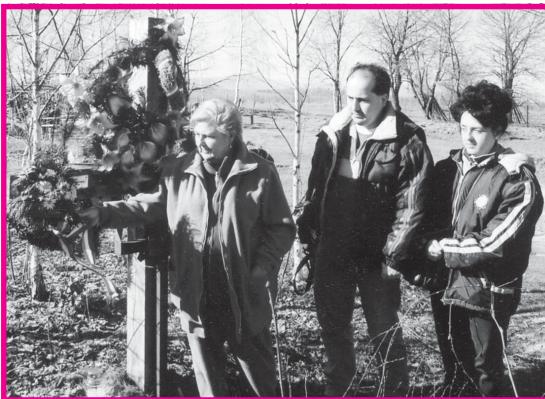
A Nadvorna alatti Gyeljatin felől fokozatosan szűkül a Prut völgye, a Tatárhágó már olyan, mint egy tölcsér nyaka. Járemcsa, Mikulicsin, Tatarív, jönnek sor-

ban a települések..., aztán már a történelmi Magyarország. A magyar csapatok átjutnak a hágón, ám a veszteségek szörnyűek. A Prut lett a galíciai Isonzó, de erről alig tud valamit a magyar közvélemény. Pedig tíz kilométert se kell menni be, Galícia felé, hogy magyar sírokra leljünk.

Tatarovban, vagy ahogy újabban hívják, Tatarivban járunk, egy szép, tiszta ukrán faluban. A község közepén, az országút és a Prut közötti keskeny sávban a temető, a temetőben pedig az öreg fatemplom, mögötte a komor hegyek. A sírok közt idős nénikék, félbehagyják a gyomlálást. A temető végébe, a Prut partjára vezetnek minket, s azt mondják, itt vannak a magyar „szoldátok”.

Kereszt vagy fejfa már egy szál se, de a hantok még szépen látszanak, a tavaszon égették le róluk a bozótot. Most már ibolya, kárpáti sáfrány meg elvadult százszorszép nő a sírokon. Hetvenet számolunk össze. De vannak köztük dupla széles sírok is, ide két-három magyar katonát is temethettek. Kísérőink szerint néhány éve felakarták számolni az öreg temető magyar részét, mert már nem tudták a saját halottaikat hová temetni. A falu azonban tiltakozott, új temetőt nyitottak tehát.

Békén alussza azóta is álmát a századnyi magyar honvéd. Tatariv nagy falu, de ma már alig találni olyat, aki emlékezne azokra a sötét hetekre. A templom s a temető egykori gondnoka, a nyolcvannégy éves Mikola Ivanovics Kazimiriv közéjük tartozik. Két éve voltunk nála utoljára, s mennénk most is hozzá, elbeszélgetni egy kicsita régi időkről, de a falubeli asszonyok a teme-

A nyíregyházi Szántó család a nadvirnai temetőben

tő falánál szomorúan legyintenek. Hiába megyünk, meghalt az öreg.

Gondolatban egy szál virágot teszünk a sírjára, s felidézzük a korábbi emléket. Egy kis szabolcsi delegáció tagjaként keressük a régi magyar katonasírokat. Vannak köztünk, akik most járnak erre először. Csendben hallgatják a küldöttséget vezető, a Gulácson élő Lakatos József szavait, aki számtalanszor megfordult már ezen a tájon. Ő ismerte a legjobban Mikola Ivanovicsot, aki szerint nyolcvanhat magyar katonát temettek el itt 1944-ben. Majd' hatvan év nagy idő, de az idős temetőgondnok emlékezete kiváló volt. Mint mesélte, a faluban állomásozó magyarokkal kimondottan jó volt a kapcsolatuk, a magyar katonák még a földművelésbe is besegítettek nekik. A front közeledtével aztán az ukránokat a mai Csehországba evakuálták a németek. Így ő a harcokat már nem látta, de itthon maradt három család, az ő elmondásukból ismeri hát a történeteket.

A magyarokat figyelmeztették a partizánok, hogy napokon belül súlyos támadásra számíthatnak. A mieink várták is a támadást, de a nyomasztó fölényben lévő Vörös Hadsereget nem tudták megállítani. Súlyos veszteségeket okoztak a támadóknak, de ők

HATÁRAINKON TÚL

Körösmező házai sokat mesélhetnének

A SZERZŐ FELVÉTELEI

is nagy áldozatokat hoztak. Temetőik sora emlékeztet a tragikus időkre. A magyarok, ahogy illik, fakeszttel jelölték minden sírt, de a keresztek rég nincsenek már sehol. Elkorhadtak, vagy kihúzgálták őket. Tatarivban például a szovjet hadsereg katonái tüntették el mindet. A harcok elmúltával egy teherautóra hajigálták a keresztek. Kazimiriv Mikola tanúja volt ennek. Miért húzgáltátok ki őket? – kérdezte a katonákat. De azok nem szóltak semmit, csak rángetták ki a keresztek, aztán elhajtottak.

Ám a sírhantok azért még megvannak ma is, hála az ukrán embereknek. S nemcsak itt, Tatarivban, a robajló Prut mellett, hanem a harminc kilométerrel távolabbi Nadvornán, mai nevén Nadvirnán is. Súlyos harcok voltak itt is '44 nyarán, az elesett magyar katonákat a város több pontján hantolták el a harcok hevében. A legtöbbször a régi iskola udvarán nyugodtak, de sokan voltak a két nagy templom környékén is. Pár éve kihantolták e sírokat, s a magyar katonák maradványait a

város központi temetőjében helyezték végső nyugalomra.

A temető szélén, egy kis csendes sarokban nyugszanak a magyar fiaink. Egy erős vaskereszt, pár nyírfá, lent pedig tizenhét szabolcsi, beregi, zempléni magyar férfi csontjai. Köztük a huszonhárom éves, nyíregyházi Gerhard Józsefé. Lent a városban, a templom körüli harcokban kapott halálos sebet, az egykori iskola udvarán hantolták el a bajtársai. Néhány éve hozták át őt is ide a központi temetőbe, ahol most egy kis, bensőséges megemlékezésnek lehetünk tanúi.

Mert eljött a sírhoz a lánya, a nyíregyházi Szántó Jánosné, s az unokája, Szántó Tamás, meg annak a felesége. Hoztak egy koszorút, s egy táblácskát, rajta az apa, nagyapa nevével, amit aprólékos gondnal a kereszthez erősítenek. Aztán állnak megrendülten a sírhant mellett, nézik a nyírfákat, a keresztet, a barna, galíciai földet.

Ahol az ősük nyugszik, a sok-sok magyar bajtárssal együtt.

Balogh Géza

Hazajöttünk?

Nem tudom. Egyik nagymamám eperjesi volt, a másik Pannonhalma alatt született, Tápon. Édesapám Budapesten, én pedig már Újvidéken láttam meg a napvilágot. Soroljam tovább a bonyolult családfát? Semmi értelme, hiszen mi itt, a Kárpát-medencében szinte mindenhol otthon érezhetjük magunkat. Mégis borzalmasan nehéz volt elköltözni a szülőföldről: megboldogult édesapám szerint, ha ő kibírta a legnehezebb időket, amikor a magyarokat 1944 őszén sorra lőtték a Dunába, akkor nekem is el kell viselnem a milosevicsi diktatúra terhét, meg aztán ha az ember egyszer elhagyja az otthonát, akkor már soha többé nem leli meg ismét. Mindenek mellett pedig harcolni kell azért, ami a tiéd – mondta, és arra a keservesen összeszedett vagyontra gondolt, amelyben benne volt szüleim egész élete.

Elhangzott még számtalan érv, de hasztalan: csak nem értem a bőrömbe, és elegem volt az állandó bizonytalanságból, félelemből és megalázásból. A havi fizetése akkor körülbelül mai 3 eurónak megfelelő összeg volt, amiből talán még két napig sem lehetett volna megélni, ha az ember nem talál fel különböző túlélési tudományokat. A háborús vihar peremén az életem egyre kevesebbet ért, és gyerekeim jövője sem kecsegtetett semmi jóval.

Kilencvenhárom tavaszán végre elindultam. Gondoltam, Budapestre jövök, a sajátaim közé, valamilyen munkát is ígértek, meg azt is mondták az itteni ismerősök, hogy a letelepedési papírokkal sem lesz sok gondom. Egyszóval valahogy úgy

éreztem, hogy hazajövök, és ezzel el is tűnt az a bánat és keserűség, ami a szüleimtől való búcsúzás pillanataiban szorongatta a lelkemet, meg aztán nem is voltam egyedül: azokban a hónapokban több mint harmincezer vajdasági magyar és legalább tízenötezer szerb szánta el magát hasonló kalandra. Budapesten a Váci utca és környéke visszhangzott a szerb beszédétől, mert akik átjöttek Újvidékről vagy Belgrádból, azok többsége a tehetősebbek közé tartozott – itt gyorsan feltalálták magukat, hiszen volt miből, és akkor Magyarországon szívesen fogadtak mindenkit, aki erős anyagi hátérrel üzletelni vagy vállalkozni jött, mindenek mellett pedig politikai súllyal is bírt a milosevicsi rendszertől elszökött szerbek felmutatása a világ előtt. De mi volt a helyzet velünk, délvidéki magyarokkal? Nyilván mindenki tudja, hogy ez korántsem olyan egyszerű kérdés még ma sem.

PAPÍROK, PAPÍROK

Tizenkét évvel ezelőtt az akkori magyar kormány megnyitotta az ország kapuit a vajdasági menekültek előtt, de amikor tömegesebben kezdtek idejönni, nem igazán tudott velük mit kezdeni. Amint már mondtam, a szerbek többsége valahogy feltalálta magát, a Horvátországból és Boszniából érkezett horvátok és bosnyákok pedig Nagyatádon és környékén, valamint más kisebb menekülttáborokban találtak átmeneti menedéket.

A magyarokat azonban nem lehetett úgy kezelni, mint emigránsokat, mert nem is

voltak azok: Antall József, tizenötmillió magyar miniszterelnökként, nem tehettem és nem is akarta a Délvidékről érkezőket egyszerű menekültekként kezelni. De ez a magasztos, elvi magatartás nehezen érvényesült a gyakorlatban.

Hogy a kedves olvasó könnyebben megértse, Barta János újságíró ismerősöm példáját mesélem el, aki 1992 végén jött át feleségével, Etelkával, és akkor négyéves kislányával, Jucikával. Úgy érkezett meg, hogy már várta a bedolgozós állás egy napilapnál. Bár megígérték neki, nem tudták állandó munkaviszonyba felvenni, mert még nem volt tartózkodási engedélye. Ahhoz azonban, hogy ezt megkapja, munkáltatói igazolást kellett szereznie, amit csak belsős alkalmazottnak adhatott ki egy cég. A hatóságok felkínáltak neki egy menekültstátuszt igazoló papírt, amivel viszont csak korlátozott ideig tartózkodhatott volna Magyarországon, és igazán munkát sem vállalhatott volna legálisan. Végül úgy döntött, hogy ha félig illegálisan is, de marad a napilapnál, arra várva, hogy talán megoldódik valahogy a problémája. Két hónap után azonban kiderült, hogy a cégnél nem tudják szabályosan kifizetni, mert nincs munkavállalási engedélye. Az ördögi táncot csak csinosította az a tény, hogy lassan elfogyott az otthonról hozott pénze, és már nem volt miből fizetnie az albérletet. Az asszony persze még attól is messze volt, hogy munkát keressen, mert a gyerekekre vigyázott, és jogi diplomáját csak jó néhány különbözeti vizsga letételével ismerték volna el, ehhez pedig megint csak pénzre volt szükség – csupán a középiskolai bizonyítvány, az egyetemi leckekönyv és egyéb papírok hivatalos fordítása kisebb vagyonba került.

Aztán pici fény az alagút végén: a lap igazgatója, megszegve a szabályokat, alá-

írta a munkáltatói papírokat, és kiutalt negyvenezer forintot az addig elvégzett munka címén. János immár beadhatta az első kérvényt a tartózkodási engedélyre. Boldogsága azonban csak addig tartott, amíg nem közölték vele, hogy milyen papírokat kell beszereznie ahhoz, hogy egyáltalán foglalkozzanak a kérvényével. Megpróbálom emlékezetből felsorolni, mert valami hasonlót én is végigcsináltam: eredeti anyakönyvi kivonatok az egész családnak, lakhatási igazolás és lakcímbejelentő (amit a bérbeadó írt alá, ha akart – nem mindenki örült annak, hogy idegeneknek adjon állandó lakcímet), egészségügyi igazolás (a többi között, hogy nem szennvedsz leprában, tüdővészben vagy más fertőző betegségben), igazolás arról, hogy a megélhetéshez elegendő havi keresetted van (amit csak állandó munkaviszonnyal kaphattál meg, ami viszont a tartózkodási engedély függvénye volt), esetleg jövedelmező vállalkozással vagy vastag bankszámlával rendelkezel, hatósági erkölcsi bizonylat, iskolai bizonyítványok, igazolások a felmenők nemzeti hovatartozásáról és arról, hogy esetleg korábban már voltak magyar állampolgárok, és így tovább. Természetesen mindez hivatalos fordításban, hiszen a papírok többségét Újvidékről, szerb nyelven lehetett beszerezni. Csak mellesleg jegyzem meg, hogy a családi nevemet, a Bodzsonit szerbül Bodzoni-nak (ékes z betűvel) írták be az útlevelembé, és ezért csak több hetes utánajárással sikerült „magyarosítani” a vezetéknévemet, annak ellenére, hogy a születési anyakönyvi kivonatot magyarul vettem ki Újvidéken, és mivel apám Budapesten született, az ő anyakönyvi kivonatát itt, a józsefvárosi plébánián adták ki. A szabály az szabály. De térjünk vissza János barátomhoz. Közülbelül két hónap szorgos utánajárással

HATÁRAINKON TÚL

Újvidék, ahol ma már ritkán hallani magyar szót

DULAI SÁNDOR FELVÉTELE

összehozta a szükséges papírokat, és elindult az akkor még Izabella utcai idegenrendészeti hivatalba. Már reggel nyolckor odaállt az udvaron kigyózó sor végére, amelyben romániai, szlovákiai és ukrainai sorstársai is türelmesen várokoztak, de voltak ott szerbek, arabok, afrikaiak és még ki tudja milyen nemzetiségűek – csak a kínaiak nem álltak sorba. Ők az udvar egyik sarkában összeverődve várták, hogy az ügyeiket intéző ügyvédek, akik természetesen soron kívül jártak be és ki a hivatalból, útbaigazítsák őket.

HATEZER DOLLÁR

Egy ismerőse Jánosnak is felajánlotta, hogy talál egy ügyvédet, aki fejenként kétezer dollárért gyorsan és „fájdalommentesen” elintézi a tartózkodást, de nem fogadta el: a hatezer dollár borzalmasan nagy összeg

volt, és János abban bízott, hogy így is megkapja a papírokat.

Délután négykor került sorra, amikor a kicsit szigorú, de a helyzethez képest aránylag barátságos rendőr-tisztviselő közölte vele, hogy az egyik papíron rossz helyen van az aláírás, és legyen szíves visszajönni a helyesen kitöltött formanyomtatvánnyal. János ettől egy kicsit ideges lett, de szófogadóan továbbállt. Egy hétbe telt, amíg a főbérlijétől ismét megszerezte a lakást igazoló aláírást, majd újabb egy hétre volt szüksége, hogy a munkahelyén kapjon egy szabad napot, hogy immár másodszor is sorba állhasson az Izabella utcában. Hat és fél óra várokozás, hogy ugyanaz a tisztviselő közölje vele: az aláírás jó helyre került, de ezúttal lejárt a kislány egészségügyi bizonyítványának a szavatossága: „Tessék megismételni a vizsgálatot” – mondta a szőke hölgy, és máris szólította a

következő ügyfelet. János nagyon ideges volt, de tehetetlenül felmarkolta a vastag iratsomót, amelytől a Barta család sorsa függött, és elindult haza, hogy kiadja feleségének az utasítást a megismételt orvosi műveletre.

Újabb tíz nap... hogy ne részletezzem tovább, Barta János és családja négy hónap elteltével kapta meg az egy évre szóló ideiglenes tartózkodási engedélyt. Közben többször közölték velük, hogy jogellenesen tartózkodnak az országban, és hogy akár ki is toloncolhatják őket. Szerencsére azonban az emberbaráti megfontolások mindig felülkerekedtek a bürokratikus logikán, és Jánoséknak nem kellett visszamenniük Szerbiába. Ezt követően még háromszor kellett meghosszabbítaniuk az ideiglenes tartózkodási engedélyeket, míg végre aztán átadhatták a letelepedési kérvényt, amit '96 végére meg is kaptak: János főnöke már megelégedte, hogy beosztottja folyamatosan az idegenrendészeti hivatalokat járja, és megkérte egyik ügyvéd barátját, hogy segítsen végre a papírok elintézésében. Az ügyvédnek és kapcsolatainak köszönhetően aztán már felgyorsultak az események, és Bartáék 1997 végére megkapták az állampolgárságot. És ezzel elérkezett a várva várt nyugalom és boldogság időszaka? Barta Etelka szerint csak részben:

„Nehéz ezt elmagyarázni – mesélte 1998 végén, egy szombat esti vacsora után, Kárpát utcai albérleti lakásukban. – Hálásak vagyunk, hogy befogadtak bennünket, hogy megmenekülhettünk attól a nyomortól, a háborútól. De igazán soha sem tudtuk megszokni az itteni mentalitást. Itt valahogy mások a magyarok, mint lent a Vajdaságban. Mi nyitottabbak, határozottabbak vagyunk, könnyebben kiállunk egymás mellett, mint az itteniek. Magyarok va-

gyunk, de valahol a lelkiünk mélyén, immár hat év elteltével is, jövővényeknek érezzük magunkat. De ha arra gondolok, hogy mi van lent, Szerbiában, akkor hálás vagyok az Istennek, hogy itt lehetünk, és büszke vagyok magyarságomra!”

János szerint a felesége túlérzékeny, és a legnagyobb baja az, hogy nem tud kijönni a szomszédokkal.

„Drágám, elfelejtetted, hogy amikor nekünk, még a régi Jugoszláviában, nagyon jól ment, akkor eszünkbe se jutott, hogy átköltözzünk Magyarországra – mondta halkan, mintha dorgálná Etelkát, de az is lehet, hogy csak igazolni akarta magát pesti barátaink előtt. – Akkor jugoszláv útlevélünkre voltunk büszkék, és sajnáltuk itteni rokonainkat, hogy csak háromévente utazhatnak nyugatra, sőt még hozzánk is csak hébe-hóba jöhettek el. Emlékszel? Néhány csomag rágógumi árából milyen jókat ettünk a Fortunában?”

Etelka először lesütötte szemét, de aztán felébredt benne az ómoravica református dac, és csak annyit mondott, hogy:

„Nagy árat fizettünk mi azért a jólért, Jancsikám! Feri nagybátyádat úgy lőtték agyon negyvennégyben, hogy még ma sem tudjuk, hol van eltemetve. Aztán emlékszel arra a két pofonra, amit azért kaptál, mert magyar nótákat énekeltél a szerb újjév éjszakáján?”

Jánosnak egyszerre elment a kedve a vitakozástól, valamilyen kifogással bement a hálósobába, és majd húsz percig nem jött ki. A jó ég tudja, hogy mit csinált odabent, csak arra emlékszem, hogy amikor kijött, véresek voltak a szemei. Talán nem a sírástól, mert ahhoz János túl kemény ember.

Az óta a szombati este óta újabb hat év telt el. Bartáéknak közben sikerült eladniuk újvidéki lakásukat és egy háromszobás

lakást venniük Pesten, a nyolcadik kerület nagykörúti peremén. Második gyermekük, Ferike négyéves múlt, és Etelka már nem lázadozik az itteni mentalitás miatt. Talán megszokta, vagy ahogy a férje mondja:

„Most már mi is igazi magyarokká lettünk.”

KÖZÉP-EURÓPAI KÖRTÁNC

Bartákék ritkán járnak le Újvidékre. Részben azért, mert egy picit kellemetlen nekik azok előtt, akik vállalták az otthon maradást, és nem jöttek vagy nem jöhettek el, részben pedig azért, mert már, ahogy állítják – nem érzik jól magukat a szülővárosukban.

„Ez már nem az a város, amiben felnőtünk – sóhajtozik Etelka, amikor szóba kerül Újvidék. – Annyi a betelepült, hogy teljesen megváltozott, elvesztette a lelkét, szinte már ismerős arcot is alig látok az utcán!”

János ezekre a szavakra általában azt szokta válaszolni, hogy:

„Etuska, te drága, hát mi is betelepültünk!”

A drága Etuska erre csak elmosolyogja magát, és nem szól semmit.

Ilyenkor egyszerűen nincs mit mondani: csak annyit, hogy folytatódik a közép-európai népek körtánca, és néha csupán szerencse kérdése, hogy a történelem ritmusa kit hová hajít. Mi most a Mindenség napos oldalára kerültünk – ebben hiszünk –, és várjuk azokat, akik még az árnyékban, netán a sötétségben harcolnak a szebb napokért. Anélkül, hogy költözésre gondolnának.

A SÖTÉT CSALÁD MENEDÉKJOGOT KÉRT

A kényszer azonban nagy úr, főleg ha az ember az életét félti, ha a családjáért kell aggódnia. Így történt ez a szabadkai, háromgyermekes Sötét család esetében is: a 19 éves Deniszt kétszer is megverték, mert támadóit idegesítette, hogy magyarul beszél. A kislányt többször zaklatták iskolába menet, a házuk falára fenyegető üzeneteket festettek, még egy kést is az ajtóba szúrtak. Ilyen körülmények között bizony nehéz higgadtnak maradni: Sötéték végül menedékjogot kértek Magyarországon. De mi lesz, ha példájukat mások is követik? Folytatódik az elvándorlási hullám és a vajdasági magyarok újabb tízezrei hagyják majd el szülőföldjüket? Ki marad otthon? Bár a szélsőséges szerb nacionalisták nyilván szeretnék, ha minél kevesebb magyar élne a Délvidéken, de a belgrádi hatalom számára most már nem mindegy, hogy mindehhez mit szól a világ. Szerbia ismételt elszigetelődése katasztrofális következményekkel járna az amúgy is üveglábakon álló gazdaságra, és mindenki számára világos, hogy Magyarország nélkül déli szomszédunk nem léphet Európa felé. Tehát bízunk abban, hogy a józan ész végül győzedelmeskedik, és a zaklatások véget érnek. Bízunk abban, hogy ez olyan biztonságérzetet nyújt lenti nemzettársainknak, hogy nem érzik úgy: áldozatot hoznak azzal, hogy otthon maradnak. Ellenkező esetben 25–30 év múlva már csak múlt időben beszélhetünk a vajdasági magyarságról.

Bodzsóni István

Még a tiszteletes úr is érzékenyül

Cseperészik az eső. De ez cseppet se zavar, hisz egy hatalmas almafa alatt ülök a magyarvalkói temető legmagasabb pontján, s almát eszegetek. Tudom, nem éppen illő dolog egy sírkertben almát eszegetni, de annyi itt a gyümölcs, hogy nehéz a csábításnak ellenállni. Amerre csak néz az ember, mindenütt alma-, szilva- meg körtefák, a kiszáradófélben lévő fák alatt pedig ribizli- s málnabokrok.

Szemben velünk a híres református templom, fehér várfalai átsütnek a zöld lombokon. De most mi a gyümölcsfákkal vagyunk elfoglalva. Lukács Ferenc tiszteletes úr elnéző mosollyal figyel minket, minden bizonnyal megszokta már a messziről jött idegenek fura viselkedését. Mert Valkóra gyakran jönnek idegenek.

Ha nem is annyian, mint egyik-másik felkapott magyarországi faluba, de azért jönnek. Pedig Magyarvalkó messzi van Budapeستől. De még Debrecen-től s Nyíregyházától is. Nagyvárad vagy Kolozsvár kicsit már közelebb. Az előbbi száz, az utóbbi pedig úgy ötven-hatvan kilométer. Valkó ugyanis erdélyi falu, Kalotaszeg déli felén. Vagyis a Felszegen, ahol tucatnyi magyar falu bújik meg a nagy dombok között, s őrzik a régmúlt időket.

Tán Valkó a legszebb közöttük.

Mi fentről, Marisel és Béles felől érkezünk. Marisel, magyarul Havasnagyfalu és Béles, azaz Jósikafalva bent van a hegyekben. De pontosabban fogalmazunk, ha azt

mondjuk, hogy fent vannak a havason. Reggel, jó korán indultunk Gyaluból, fel a Meleg-Szamos völgyében a Gyalui-havasok belsőjébe. Elhagytuk a gyalui víztározót, aztán hamarosan feltűnt a Tárnica-tó sötétké, mély tükre. Ez is mesterséges tó, a Meleg-Szamos vizét fogja fel. A hosszan elnyúló, több mint tíz kilométer hosszú, de sok helyen csak pár száz méter széles tározó partján gombamód szaporodó nyaralók. Már ahol a meredek sziklafalak ezt lehetővé teszik. A vékony vízparti csík mindenütt foglalt, másutt ijesztő hegyfalak szakadnak a tóba, mely sok helyen ötven méternél is mélyebb. A szelídebb vidékekhez szokott szemnek azonban maga a duzzasztógát a legijesztőbb. Kilencven méter magas, onnan lenézve mintha csak repülőablakból pillantana le az ember.

Itt már mindenütt erdő meg erdő, s kanyar kanyar hátán. A vidék egyre zordabb, az út egyre meredekebb, a kanyarok pedig mind vadabbak. Aki nem bírja a hegyi utazást, az jobb, ha meg sem próbálja, mert itt a Dedalon, a szédülést csökkentő gyógyszer se mindig hatásos. Ám aki bírja, az figyeljen. Különösen, mikor feltűnnek Marisel, Havasnagyfalu szélső házai. Igazi, szétszórt hegyi település Marisel, az itteni polgármesteri hivatal működési területe a legnagyobb egész Romániában. Valamikor Magyarvalkó volt ez igaz. Ennek a kicsi, manapság alig háromszáz lelkes falunak a határa egykor vetekedett Kolozsvárával. Még a harminc kilométernyire lévő Bélesi-víztározó környé-

ke is az övök volt. Csak aztán a románok szaporodtak, mi, magyarok meg nem. A valkói határba egyre több román érkezett, aztán kinőtt az első, majd a második, harmadik román település is a földből.

Pedig itt fent aztán a paszulyon és a krumplin kívül nem terem semmi. Ezer méter fölött már lomberdőt se igen látni, csak fenyőt meg fenyőt. Havasnagyfalu környékén azonban abból is kevés van. Csak fű meg fű. Szelíd, alig észrevehetően emelkedő, ereszkedő domboldalak, kaszálók, virágos rétek. Ha a kísérők nem mondják, az ember el se hiszi, hogy jóval ezer méter fölött vagyunk. S a távolabbi hegyek se tűnnek valami nagyoknak. Olyan három-négyszáz méter magasnak látjuk őket, holott megvannak azok másfél ezer méterese is, a Vigyázó pedig éppenséggel ezernyolcszáznál is nagyobb.

Ami a legszembetűnőbb: pont fordítva van minden, mint Valkón. Mariselben egyetlenegy gyümölcsfát se látni. Még az edzett, viharvert parasztkörtekből, parasztalmákból se, pedig azokat aztán csak a vilám fogja. A gazda nem tesz mást, csak tavasszal levágja a száraz ágakat, aztán, ha netán jönnek a hernyók, lehernyózza a fákat. Aztán szedheti a termést.

Akárcsak otthon, most itt, Kalotaszegen is gyönyörű a termés. Roskadásig tele minden fa. Különösen gazdag a termés a szilván, lesz pálinka, meg lekvár.

Öreg, mohos fejfák között kóborlunk. Az eső már elállt, de a vizes fűben vastag csapást hagyunk magunk mögött. Csendben simogatjuk az időtte kopjafákat, a tiszteletes úr is a saját gondolataival van elfoglalva. Mert akárhányszor felkapaszkodik ide, a temető sarkába, s lenéz a falura, meg a templomára, mindig elérzékenyül. Pedig igazán megszokhatta volna már ezt a látványt. Hiszen huszonkét éve szolgál itt.

Igen ám, de ez a falu s ez a templom a

legridegebb ember szívét is megdobogtatja. Szép az idevezető út Kolozsvár, Magyargyerőmonostor felől is. De az igazi az, amikor Bánffyhunad, Nagykalota felől ékeztünk. Valamikor Kalota is igazi magyar falu volt, de ma már románnak mondják. Csak a kalotaszegi magyar falvakra jellemző parasztházak árulkodnak a múltból. Magyarok építettek azokat, csak a magyarság kihalt, a románság vette át a szerepüket.

Valkó azonban még majdnem tisztán magyar. Igaz, az első asszony, aki megszólított bennünket, hogy menjünk be hozzá, s vegyünk tőle vászon-tarisznyát, román volt. De tökéletesen beszélt magyarul. Még egy kis szilvapálinkát is kínált, mert persze az ő kertje is tele van gyümölcsfával. Ő ugyan a maga templomát látogatja, de ha kinéz az ablakán, s feltekint a hegyre, mindig a magyar templomot látja. Ami kettős sáncával, vastag falaival, vaskos tornyával, lőrésszerű nyílásaival inkább tűnik első látásra valamiféle erődtámnak, mint Isten házának. Óriási a különbség a templom külseje és belseje között. Kint tényleg egy erődtámnak. Erdélyben több is van még ilyen, a székelyderzsi meg a csíkrákosi a két legismertebb talán. E külső falaknak ma már persze nincsen funkciójuk, de valamikor ezek védték meg a falai közé menekült helybélieket a be-betörő ellenségtől.

Kívül a vastag, zord falak, belül pedig a végtelen könnyedség. A komor, tizenharmadik-tizenötödik században emelt falak között csodás festett famennyezet, amilyen még Erdélyben is ritkaság. De a vendégszeretet egy és ugyanaz mindenütt. Pláne, ha nem csupán pár órát szánunk egy-egy falura. Magyarvalkó is napokat megér. De aki teheti, annak heteket, hónapokat is. Aztán meg úgyis itt marad!

Balogh Géza

Szobrokkal a megmaradásért

Nemrég Szlovákiában jártam, s ott találkoztam egy családdal. A családfő apja, fogalmazásuk szerint, még nagy magyar volt, s a családfő is a magyar nyelvet sajátította el anyanyelv-ként, amit azonban a fia már elég rosszul beszél, az unokája pedig egyáltalán nem. Négy nemzedék: már más nyelven beszélnek családi körben is, már nem a magyarokért dobban a szívük drukkolás közben.

Akadnak azonban olyan magyarok a Felvidéken, akik nem adják fel. Magyarok akarnak maradni, s azt szeretnék, hogy identitásukra az utcán járva is figyelmeztesse őket valami. Például egy-egy szobor. Hogy ne felejthessenek.

Miközben Pozsonyban időnként letörlik a Petőfi-szobor egy darabját, a szlovákiai magyarság újabb szobrokat állít. Rimaszombaton 2004 nyarán, az Európai Unióhoz való csatlakozásunk dátuma közelében állították fel Izsó Miklós regényes sorsú Petőfi-szobrát. A költő több ízben is megfordult a felvidéki városban. A szoborállítás legfőbb mozgatói, B. Kovács István és segítői úgy vélték, egy részben szlovák származású, de mindenképpen világirodalmi rangú költő lelkesítően szép bronz-másának köztérre tétele igazi európai tett. Nagy küzdelmet vívtak a műalkotás köztérre helyezéséért. Évekig tartott, de végül sikerült, Petőfi szobra ott áll a Tompa Mihályé mellett, a helyi múzeum előtt.

A nagy terv megvalósult, ám ezzel újab-bak rajzolódtak fel a patrióta gömöri pol-

gárok elé. B. Kovács István, aki több rimaszombati civil szervezet vezetője vagy tagja, egy szellemi panteonról beszél.

– Szívesen együtt látnánk a nagy költői triáoszt, Petőfit, Arany Jánost és Tompa Mihályt azon a téren, ahonnan már csak Arany János hiányzik. Tompa szobrát visszatennénk a tér közepére, ahol régen állt, s a helyére kerülne Arany. Szeretnénk elkészíttetni Mikszáth Kálmán szobrát is, amit egykori iskolájához állítanánk. Az idő majd megérí rá – vallja B. Kovács István.

Kassán Márai Sándorról akarnak szobrot, a kiírt pályázatot Gáspár Péter pozsonyi szobrász nyerte. Ugyanebbe a városba kerül a Bocskai szabadságharc négyszázadik évfordulójára emlékező bronz emléktábla, amit a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés és a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága aján-dékoz Kassának. Győrfi Lajos szobrászmű-vész alkotását decemberben avatják.

A Felvidék legnagyobb szabású elkép-zelését Révkomáromban valósították, ille-tve valósítják meg. Három építész, Lito-mericzky Nándor, Takács Péter és Varga Péter 1998 nyarán összefogott, hogy beépít-sék a város központjában az Európa-udvart. A nagy ívű építészeti alkotás filozófiája az európai összetartozást, a közös hagyomá-nyokat hangsúlyozza, a történeti szoborpark pedig a magyar azonosság tudatot erősít-he-ti. Az Európa-udvar alapkövét 1999. febru-ár 23-án tették le, az építkezés első ütemét pedig 2000. december 16-án adták át.

Révkomárom belvárosának egyik ékessége a Zichy-palota. Ennek főkapujától boltozott folyosón keresztül jutunk a parkosított udvarba, s ott a Zenepavilon épülete mögül bukkannak elénk az Európa-udvar tornyai. A tér egyes épületei stilizált formában magukon viselik az európai tájegységek építészeti jegyeit. Az Európa-udvar kulturális és kereskedelmi központtá vált.

A szobrokat alárendelték az építészetnek, az épületek homlokzatán beleolvadnak az architektúrába. Tizenhét szoborból álló történeti szoborparkot talál itt az érdeklődő. Mitológiai szobor az Európa elrablása. Révkomáromban együtt vannak Európa védőszentjei, így Szűz Mária, Szent Benedek, Szent Cirill, Szent Metód, Keresztes Szent Terézia-Benedikta, Svéd Szent Brigitta és Sziénai Szent Katalin. Az uralkodók szobrai közül itt látható Szent István és Bajor Gizella, Szent László, Könyves Kálmán, IV. Béla, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi Mátyás és Mária Terézia alakja. Szent László megerősítette és kibővítette a város kiváltságait, s többször tartózkodott itt, akárcsak I. Kálmán király. A tatár pusztítások után IV. Béla Komárom lakóit ugyanolyan jogokkal ruházta fel, mint amilyeneket a budai polgárok élveztek. Nagy Lajos gyakran vadászott, halászott, madarászott ezen a vidéken. Luxemburgi Zsigmond 1417-ben megerősítette és kiterjesztette a város kiváltságait. Mátyástól több kiváltság- és ado-

Izsó Miklós Petőfiről készült alkotása Rimaszombaton

A SZERZŐ FELVÉTELE

mánylevelet kaptak. Mária Terézia 1745. március 6-án adta meg a szabad királyi város jogot Komáromnak.

Az Európa-udvart a Palatinus Polgári Társulás ügyvezető alelnöke, Litomericzky Nándor tervezte, s azt is ez a közösség találta ki, milyen szobrok kerüljenek ide.

– További magyar királyok, fejedelmek szobrait szeretnénk még elhelyezni a következő években – mondja Litomericzky Nándor. – Az Európa-udvar középpontjába Komárom alapítójának, Ketelnek a szobrát állítanánk fel.

A Püspökladányban élő Győrfi Lajos szobrászművész Nagy Lajos bronzmását készítette el az Európa-udvarba, Mária Teréziát ábrázoló művét pedig decemberben avatják ugyan-

itt. Már Ketel megformálásán töpreng a művész.

– Karcagon, a Ketel utcában nőttem fel, mert ott lakott nagyanyám. Ki mintázza meg ezt a kun vezért, ha nem egy kun szobrász? Persze, pályázatot írnak ki, de izgat a feladat.

Az Európa-udvar összes bronzszobrát, akárcsak a Rimaszombaton felállított Petőfit, a karcagi bronzöntő mester, Varga Imre öntötte. Műhelye mellett, fedett helyen áll a bronz Zrínyi Ilona a kis Rákóczi Ferencsel. Matl Péter munkácsi szobrászművész alkotása fóliába csomagolva várja, hogy a kárpátjai magyarok megegyezzenek, mikor avatják az alkotást.

Körmendi Lajos

Egy év krónikája

2003. OKTÓBER

– Irakban az amerikaiak és szövetségeseik kitartóan keresik a tömegpusztító fegyvereket, de hasztalan. Washingtoni és londoni leleplezési botrányok és a titkosszolgálatokat érő vádaskodások közepette, lassan az egész világ rájön arra, hogy a titkos fegyverekről szóló mese csak kifogás volt a bagdadi rendszer megdöntéséhez.

– Amíg a világ Irakkal van elfoglalva, a kínaiak embert küldenek az úrbe. Jang Li-vej 14-szer kerül meg a Földet a Sencsou-5 elnevezésű űrhajóban.

– Oroszországban 31 halottja van egy kórháztűznek, egy bányaszerencsétlenségben pedig 35-en veszítik életüket. Kínában földrengés, Kaliforniában pedig tűzvész szedi az áldozatokat.

– Magyarország szomszédságában a maga szokásos medrében zajlik az élet: Aradon az RMDSZ vezetősége és a Tőképártiak közötti ellentétek jegyében emlékeznek meg a vértanúkról, miközben mindannyian csendben tiltakoznak a Szabadság-szobor helyreállításának elhalasztása ellen. Tizennyolcadikán és tizenkilencedikén sikeres népszavazást tartanak az új román alkotmányról, amellyel a többi között jelentősen bővítik a kisebbségi jogokat. Mádl Ferenc államfő a hónap végén Erdélybe látogat és a magyar egységért lép síkra.

NOVEMBER

– A célegyenes felé közeledik az EU bővítése, hazánkat a mezőgazdasággal kapcsolatos kérdésekben éri a legtöbb bírálat. Az EU alkotmánytervezetétbe beveszik a kisebbségi jogok védelmére vonatkozó kitételeket.

– Grúzia a polgárháború szélére sodródik. Lemond a választási csalással vádolt elnök, aki nem más, mint Gorbacsov egykori legfőbb bizalmasa és kedvelt külügyminisztere, Eduard Sevardnadze. Utódja az Amerika-barát Mihail Szaakasvili, aki egyébként Budapesten járt a Soros-egyetemre.

– Véres merényletek Isztambulban két zsinagóga és két brit képviselő ellen. Őszesen több mint ötven halott. A szaúdi fővárosban, Rijádban is robbant az al-Kaida: 11 halott. Moszkvában 32 vendéghallgató veszti életét a Lumumba kollégiumban pusztító tűzben.

– Az első magyar áldozat Irakban: Varga-Balázs Péter győri fiatalembert, aki egy magyarországi kft. megbízásából dolgozott az arab országban, egy úttorlasznál lövik le amerikai katonák.

– Londonban vegyes érzelmekkel fogadják Bush amerikai elnök látogatását. Tízezrek tüntetnek az iraki háború ellen.

– II. János Pál pápa Rómában megáldja a 180 fős magyarországi roma delegációt.

DECEMBER

– Egy titkosnak szánt tanulmány szerint az unió országaiiban erősödik az antiszemitizmus és az idegengyűlölet. A többség attól tart, hogy az új tagországokból a munkanélküliek, szegények milliói elárasztják a gazdag Nyugatot – mondják egyes szakértők.

– Az orosz parlamenti választásokon fölényesen győz a Putyin elnök politikai hátterének számító Egységes Oroszország nevű párt. A déli ország részben, valószínűleg cseccsen terroristák, felrobbantanak egy vonatot, 42 halott. A szerbiai parlamenti választáso-

kat a szélsőséges nacionalista radikális párt nyeri meg, de kormányt nem tud alakítani.

– Irakban elfogják Szaddám Husszeint megbuktatott diktátort. Sokan abban re-

FOTÓ: MTI

ménykednek, hogy ezzel enyhül a feszültség az arab országban. Tévednek.

– Líbia, 30 év elszigeteltség után, visszatér a civilizált világba – előbb azonban dollármilliárdokat fizet az általa támogatott terrorcselekményekben elhunytak hozzátartozóinak és látványosan lemond a tömegpusztító fegyverek gyártásáról.

– A délkelet-iráni földrengésnek több mint negyvenezer áldozata van, romba dől a világ kulturális örökségének egyik gyöngyszeme, Bam városa. Ausztráliában és Franciaországban árvizek pusztítanak.

– A Vajdaságban 50 ezer aláírást gyűjtenek össze a kettős állampolgárság támogatására. Mádl Ferenc államfő jogilag megvalósíthatónak tartja a követelést. Kolozsváron megalakul az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács, amelynek legfőbb célkitűzése a székely autonómia megvalósítása. Aláírják a kedvezménytörvényről szóló magyar-szlovák egyezményt.

– Riasztó adatok jelennek meg a magyarok népességfogyásáról: a csökkenés főleg a határon túli közösségeket veszélyezteti.

2004. JANUÁR

– Az újévi ünnepek rigorózus biztonsági intézkedések mellett, véres incidensek nélkül múlnak el. Megszigorítják az Egyesült Államokba belépő utasok ellenőrzését. Az érkezőket a többi között elektronikus újjelenymat-vétellel azonosítják. Irakban egyre több merényletet követnek el a szövetséges csapatok és más külföldiek ellen.

– A Spirit elnevezésű amerikai űrszonda sikeresen leszáll a Marsra, és hamarosan követi az Opportunity is. A két marsjáró az élet nyomait kutatja a vörös bolygón.

– A világ az atípusos tüdőgyulladástól és a madárinfluenzától retteg. A távol-keleti kórokozók ellen nincs hatásos gyógyszer.

FEBRUÁR

– Irakban, az al-hillahi tábornál, két autóbomba rejtett bomba robban fel. Harmincnyolc magyar katona is megsérül.

– A mekkai zarándoklaton kitört pánikban több mint 200 hívőt tapos agyon a tömeg. A moszkvai metrómérényletben 50 ember hal meg.

– A brit miniszterelnök, a francia elnök és a német kancellár Berlinben az unió bővítéséről és a terrorizmus elleni harc összehangolásáról tárgyal. A három „nagy” igyekszik az eddiginél még keményebben a kezében tartani az európai ügyeket.

– Kelet-Szlovákia egyes településein fellázadnak a romák a szociális juttatások megkurtítása miatt. A helyzet rendezése érdekében még a hadsereget is bevetik.

MÁRCIUS

– Ismét terror: a madridi Atocha vasútállomáson elkövetett bombamerényletekben 189-en veszítik életüket és több mint 1500-an sebesülnek meg. A tragédia hatására a jobboldali kormány elveszti a parlamenti választásokat, és a győztes szocia-

listák úgy döntenek, hogy kivonják a Spanyol katonákat Irakból.

– Európa-szerte szigorú biztonsági intézkedésekkel igyekeznek megelőzni az esetleges terrortámadásokat. Az al-Kaida újabb merényletekkel fenyegeti azokat, akik részt vállalnak az iraki megszállásban. Közben az izraeli hadsereg egy helikopterből kilőtt rakétával kivégzi Ahmed Jaszin sejket, a szélsőséges iszlám szervezet, a Hamasz szellemi atyját. Hamarosan megölik utódját, ar-Rantiszit is.

– Elszabadul a pokol Koszovóban, miután az albán szélsőségesek gyerekgyilkosságokkal vádolják meg a szerb közösséget. A zavargásokban több mint negyven ember veszt életét, több száz szerb házat gyújtanak fel, kolostorok és templomok pusztulnak el.

– Vlagyimir Putyin fölényesen megnyeri az orosz elnökválasztást, Amerikában pedig beindul az elnöki verseny. George Bush kihívója a magyar származású John Kerry demokrata párti szenátor lesz.

– A NATO hét új taggal bővül ki. Ezek: Szlovákia, Szlovénia, Románia, Bulgária, Észtország, Litvánia és Lettország.

– Európa-szerte viharos havazás bénítja meg a közlekedést.

ÁPRILIS

– Ismét robbantanak a szaúdi fővárosban, Rijádban: 10 halott. Irakban divatba jön a túszejtés, Falludzsában pedig szabályos népfelkeléssel kell megbirkóznuk a szövetségeseknek. A halottakat már nem is számolják.

– Az észak-koreai Rjongcschon vasútállomásán összeütközik majd felrobban két, kőolajat és földgázt szállító vonat. Feltételezések szerint az áldozatok száma meghaladja a 3000-et. A mexikói áradásokban „csupán” ötven ember hal meg.

– A ciprusi törökök megszavazzák, a görögök visszautasítják a sziget újraegye-

sítésére vonatkozó ENSZ-tervet. Így csak a nemzetközileg elismert görög rész csatlakozhat az Európai Unióhoz.

– Szlovákiában az elnökválasztás második fordulójában Ivan Gasparovics legyőzi Vladimir Meciar. A valamikori párt- és elvtársak közül a győztes a kisebbik rosszat jelenti Európa számára.

– Az aradi Tűzoltó téren felavatják a Megbékélés Parkját, amelyben végre helyére kerül a Szabadság-szobor.

MÁJUS

– Európa boldogabbik része ünnepel: tíz új állam csatlakozhat az Unióhoz. Magyarországon két napig tartanak a rendezvények.

– Egy bagdadi börtönben iraki foglyokat aláznak meg. A botrányra megérkezik a kegyetlen és érthetetlen válasz: iszlám szélsőségesek videokamera előtt levágják egy amerikai fiatalember fejét. Ezt a kivégzési módot ezután még sokszor láthatjuk majd. Közben amerikai katonák, tévedésből, egy iraki lakodalmas menetet lőnek szét. Groznijban, a városi stadion lelátójába beépített bombával megölik Ahmad Kadirov csecsen elnököt.

– A kelet-romániai Buzan megyében kigyullad, majd felrobban egy műtrágyát szállító tartálykocsi. Tizenheten hálnak meg, közöttük több tűzoltó és két újságíró. Párizsban beomlik a Roissy reptér terminálja, 4 halott.

– Székelyudvarhelyen felavatják az emlékezés parkját, 12 magyar történelmi személyiség és az Ismeretlen Székely mellszobrával. Rimaszombatban Petőfi szobrot avatnak.

JÚNIUS

– Az Európai Unió parlamentjébe új képviselőket választanak. Általában, így Magyarországon is, a jobboldali pártok győzedelmeskednek. Brüsszelben. Durao Barroso

HATÁRAINKON TÚL

portugál kormányfőt jelölik az Európai Bizottság új elnökének.

– Meghal az első magyar katona Irakban. Nagy Richárd 27 éves szakaszvezetőt egy bombarepesz találja el. Bagdadban beiktatják az új iraki kormányt. Szabad parlamenti választásokról még szó sem lehet.

– Medgyessy Péter miniszterelnököt, mint megbízható szövetségest fogadják a washingtoni Fehér Házban.

– A romániai helyhatósági választásokon az RMDSZ 187 polgármesteri széket szerez meg. Kolozsváron megbukik Gheorghe Funar, Marosvásárhelyen nem sikerül magyar polgármestert választani, Székelyudvarhelyen megerősítik tisztségében Szász Jenőt. A Vajdaságban egyre sokasodnak a magyarellenés támadások. A magyar vezetők hiába tiltakoznak, a belgrádi kormány nem sokat tesz.

JÚLIUS

– Engedve a terrorista fenyegetésnek, a Fülöp-szigetek katonái távoznak Irakból, abban reménykedve, hogy így megmenthetik túsul ejtett honfitársuk életét. Tel Aviv-ban öngyilkos merénylő robbant egy utasokkal teli autóbuszon.

– Mosztárban átadják az 1566-ban épített, 1993-ban a horvát hadsereg által lerombolt, majd nemzetközi összefogással felújított híres hidat.

– A Vajdaságban nő a feszültség az észak-bácskai településeken. A magyar lakosság egy része a szélsőséges szerb nacionalisták támadásától tart.

AUGUSZTUS

– Nyolcvankilenc halottja van az oroszországi repülőszerencsétlenségeknek, amelyek valószínűleg csecsen terroristák okoztak.

– Kovács Lászlót, az MSZP leköszönőben lévő elnökét, távozó külügyminisztert jelölik az EU-bizottság magyar biztosi posztjára, ahol Balázs Pétert váltja fel.

– Görögország fővárosában, Athénban, megnyitják a nyári olimpiai játékokat. Pazar rendezvény, 8 magyar aranyérem, bosszantó doppingbotrányok.

SZEPTEMBER

– Az észak-oszétiai Beszan városában, 32 csecsen terrorista több mint ezerkétszáz túszt tart fogva egy általános iskolában. A kiszabadítási akcióban csaknem félszáz gyerek, szülő és tanár veszíti életét.

– Újabb öngyilkos merénylet Jeruzsálemben, három halott. Nagy erejű robbanás Bagdadban, a magyar külképviselet közeliében. A támadásnak nincs magyar sérültje.

– Szerbiában helyhatósági és tartományi parlamenti választásokat tartanak. A Radikális Párt megerősíti pozícióit.

– Szerbiába látogat Mádl Ferenc magyar államfő. Vendéglátói biztosítják afelől, hogy mindent megtesznek a magyarok elleni támadások hátterének kiderítése és felszámolása érdekében. A szabadkai Sötét család, a folyamatos zaklatások és fenyegetések miatt menedékjogot kér Magyarországon, amit gyorsított eljárásban meg is kap. A vajdasági magyarok elleni incidentek miatt az Európai Parlament és az Európai Bizottság is felemeli a szavát.

– Budapesten magyar–magyar parlamenti csúcstalálkozót tartanak. A magyar országgyűlés jóváhagyja a kettős állampolgárságra vonatkozó népszavazási kezdeményezést.

– A felvidéki Révkomáromban ünnepélyesen megnyitják a Selye János Egyetemet.

– Több mint ezer áldozata van a közép-amerikai térségben pusztító hurrikánoknak.

B. I.

Kedves Művészetbarátok!

Nagy örömmel hívjuk föl a figyelmüket arra, hogy közeleg a Duna-partján emelkedő budapesti Művészetek Palotájának megnyitása. A grandiózus, új épületben az ünnepélyes nyitóhangversenyt 2005. márciusára tervezzük.

Jó periódusban kezdi meg működését ez a Közép-Európában egyedülálló intézmény, hiszen már az unió tagjaként kötelességünk kulturális értékeink őrzése és fejlesztése. Ugyanakkor hivatásunk, hogy lehetőséget teremtsünk a közönségnek más országok, a szomszédunkban élő nemzetek kulturális sokszínűségét megismerni.

Az intézmény működtetésével, a programok szervezésével és összehangolásával a kulturális tárca a Művészetek Palotája Kft-ét bízta meg. Törekvésünk, hogy a fiatal látogatóknak, a hűséges zene- vagy tánccsapatoknak, a kortárs képzőművészet iránt érdeklődőknek, a családoknak egyaránt érdekes programot kínáljunk.

Az épületnek – az alapkoncepciónak megfelelően – lesznek állandó lakói: a Ludwig Múzeum, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár és a Nemzeti Táncszínház.

Ám a közös tető alatti terek, például a keleti részben lévő majdnem ötszáz személyes színházterem, középüti mintegy 1800 személyes korszerű Nemzeti Hangversenyterem, és más, reprezentatív helyiségek a magyar kulturális és gazdasági élet valamennyi szereplője számára nyitva állnak.
info@muveszetekpalotaja.hu,
marketing@muveszetekpalotaja.hu,
rendezveny@muveszetekpalotaja.hu,
www.muveszetekpalotaja.hu

Az épület szíve a Nemzeti Hangversenyterem. A hozzá szervesen csatlakozó próba-

termek, öltözők és egyéb kiszolgáló helyiségek, mintegy 20 ezer négyzetméter alapterületen, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatárnak adnak otthont. A Nemzeti Hangversenyterem megfelel a legmagasabb akusztikai elvárásoknak, felveszi a versenyt a világ vezető koncerttermeivel. A koncertterem az épület szívében foglal helyet. A terem 25 méter magas – 2 szinttel magasabb, mint az Andrássy-úti házak sora – 25 méter széles, és 52 méter hosszú, olyan hatalmas, mint egy gótikus katedrális. Program információk: www.filharmonikusok.hu

A Művészetek Palotája keleti harmadában van a 452 főt befogadó legkorszerűbb technikával felszerelt színházterem, a Fesztivál Színház, ahol táncprodukciók, klasszikus zenei kamarakonzertek, kamaraoperák láthatók majd. Program információk:

www.nemzetitancszinhaz.hu

A Ludwig Múzeum az épületegyüttes Duna-part felé néző részében helyezkedik el. A Kortárs Művészeti Múzeum Magyarország egyetlen kortárs művészetet bemutató és gyűjtő múzeuma. Peter és Irene Ludwig német műgyűjtő házaspár több mint száz nagy értékű műtárgyat ajándékozott Magyarországnak, illetve helyezett el a Ludwigban letét formájában. Az új múzeum kiállító helyiségei három emeleten nagyszabású modern kiállításoknak adhatnak méltó helyet. Program információk:

www.ludwigmuseum.hu

(X)